

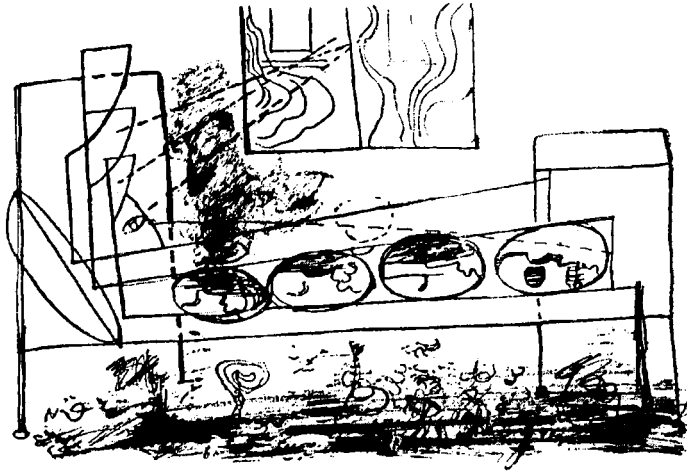
Búcsú

Vladan Desnica

Egészen megrokkant már. A túl bő gallér mögül vékony nyak meredezett, torka alatt petyhüdtlen lógott a bőr, csontos kezében remegett a bot. Az asszony meg, nyolc évvel fiatalabb lévén férjénél, a meddő asszonyok frissességével fürge volt és beszédes, rátartian feszített, mint általában a kisművésűek. Házáséletükben, hallgatólagosan mindent arra alapoztak, hogy az ember hal meg előbb. Mégis az történt, hogy az asszony ment el hamarabb, méghozzá röpke három-négy nap alatt, valami heves jobboldali hasgörcsben. El sem kísérhette utolsó útjára, olyan tehetetlen és beteg volt ő is. Helyette Anna ballagott a koporsó után, régi szolgálójuk. Elhomályosodott szemmel, a csukott ablak mögül nézte a menetet, szípozott csak, mert hogy zokogjon is, ahhoz túlságosan gyenge volt.

Lábadozása hónapokig elhúzódott. Anna ápolta. Elvégzett a ház körül, a menzáról elhozta az ebédet, egy kis levest mindig félretett egy láboskába vacsorára, aztán megállt egypár percre az ágy végében, kopott nyúlprémes kabátjában, fekeete viaszosvásznon táskával a kezében, útra készen. „Nahát, akkor megyek” — mondta mindennap változatlanul. — „Ha lesz időm, bekukkantok egy kicsit délután.” Hallotta még, ahogy becsapódott mögötte a kapu és csattant a retesz. Egyedül maradt. Egyedül mindennap, tengernyi magányával. Egy félnap meg egy egész éjszaka állt előtte, másnap reggelig. Egyetlenegy gondolat töltötte ki idejét, egyetlenegy kérdés foglalkoztatta: benéz-e hozzá Anna délután, vagy sem. Gondolatai úgy ugráltak egyik lehetőségről a másikra, mint kanárimadár a kalitkában átlófáról átlófára. Nem kellett neki semmire sem Anna délutáni látogatása, de a reggeli „eljön-e?” és az esti „eljött” vagy „nem jött el” között elmúlt a nap. S közben volt mit várni, valamiféle tartalma volt ez életének, értelme, célja.

Az éjjeliszekrény fölött megfakult fénykép, ovális keretben. Csikos sportingben, szalmakalapban, kezében karikával, hét-nyolc éves vézna kisfiú nézett le róla. De most, annyi év után, Antun sohasem gondolt erre az első házas-

Ács
József
szöveg-
rajza

ságából volt kisleány. Arra az izgalmas napra sem emlékezett már, amikor a kis Ivó magára fordította a forróvizet edényt; nem emlékezett az örült kétségbeesésnek és az esztelen reményeknek azokra a napjaira sem, amikor mintegy magánkívül ült a tolóablak mögött, gépiesen peccsételgetve a leveleket, a felek pedig az üvegen túl, csodálkozva bámultak rá, hogy mi lehet ezzel a hivatalnokkal, keze úgy remeg, szeme pedig dagadt és vörös. Már régen nem gondolt minderre, mint ahogy egyáltalán nem gondolt első házasságára, első feleségének halálára, arra a néhány özvegyemeri esztendőre — semmire, ami ez előtt a másik asszony előtt volt. Az a kis kép innen-onnan már egy félszázada lógott az éjjeliszekrény felett, s Anna éppúgy leporolta kétszer hetenként, mint ahogy a kilincset is megtörölgette, vagy mint azt a porcelánból való gyereket a fiókos szekrényen. Ott áll, karján egy kosár eperrel, a foga között pipával, s Antun tekintete már évek óta tudatosan elkerüli.

Levelet nem várt senkitől, azt sem, hogy meglátogassa valaki: rokonsága nem volt, még régi nyugdíjas barátja is elköltözött tavaly patikus fiához, vidékre. Újságot nem járatott, csak a postatisztviselők egyesületének havonta kétszer megjelenő Híradóját kapta, amely főleg „szakmai és szervezeti híreket” közölt. Csupán a negyedik oldalon szentelt egy hasábot a világeseményeknek. „Tizenöt nap a nagyvilágban” címen. A hírek azonban, furcsa mód, nagyon számszerűek voltak, a mondatok folytonosságát minduntalan megszágtatták sokszámjegyű számokkal, amelyekben nem áll meg a tekintet, csak átsiklik. A rovat egyetlen híre sem tudott a képszerűségig vergődni: „Indiában már — s itt egy szám jött sok nullával — négyzetkilométernyi területen elharapózott a kolera... Vagy: „Az Egyesült Államokban már — megint egy szám, sok nullával — munkanélkülit tartanak nyilván. És így tovább. Még az a hír is, hogy az egyik dél amerikai államban kitört a forradalom és hatnapi elkeseredett harc után Florencio Garigo tábornok, a lázadók vezére került hatalomra, olyan száraz volt, mint egy anyakönyvi bejegyzés.

Ágyából az utca túloldalán lévő négyemeletes ház legfelső emeletének három ablakát láthatta és egy negyediknek a felét. A kép teljesen eltorzult, ahogy így ferde látószögből, az egyenetlen, buborékos ablaküvegen keresztül nézte. Amikor megmozdította fejét, a vonalak meghorpadtak, meghajoltak, az élek kígyózó táncot jártak, az ablakok négyszögű kerete szinte megelevenedve csúf vigyorra torzult. Amikor egy kissé arrébb húzódott ágyában, a negyedik

ablak másik fele is előtűnt. Alattuk lehullott a vakolat és kitetszettek a meztelen téglák. A lyuk hosszúkas volt, valami földrajzi ábrára emlékeztetett, jobb alsó sarka nyelvben végződött, mintegy bemélyedő félsziget. Hanyatt fekve, a csupasz résznek csak mintegy kétharmadát látta, a félsziget csak akkor mutatkozott, ha baloldalára fordult. Ha meg kissé mélyebben süppedt bele az ágyba, a lehámlott résznek csak a felseje látszott. Ahogy hánykolódott az ágyban, az a seb a ház falán szétterült vagy összehúzódott, elnyúlt mint a higanycsepp, vagy két csepre szakadt. Elég változatosságot nyújtott tehát, többet is, mint amennyire szüksége volt. Sok sok fölös időt, elnyelt az a néhány esőmosta téglá.

Egy reggel arra ébredt, hogy a lyuk megnőtt ám, de alaposan: a bal felén, a félszigettel szemben, még egy darab vakolat lehullott. Arról is meg lehetett ismerni, hogy világosabb volt a színe. A változás szinte lázba hozta, a kombinációk gazdagsága úgyszólván kimeríthetetlen lett.

Antun egyre mélyebbre süllyedt a tehetetlenség hínárjában. Eljött az a nap is, amikor képtelen volt felkelni. Ahogy lejött az ágyról, érezte, hogy a föld kicsúszik a lába alól. Engedelmesen visszafeküdt tehát. Másnap Anna kölcsonkérte az éjjeli edényt a harmadik emeletről, és elhelyezte az ágy közelében. Attól fogva ki sem lépett a szobából. Már a nézés is fárasztotta, s ezért félig lehunyt szemmel feküdt a nap legnagyobb részében. A szemben lévő házak homlokzata a messzeség ködébe veszett, mint a kéklő partok a távolodó hajóról. Most már a falnak azt a jól ismert kedves rajzát is úgy nézte, mint az álmos macska, körvonalai el-elhomályosultak. Álom és valóság láthatatlan köre így szűkült mindegyre, és amikor behunyta a szemét, minden egyformán közel és egyformán távol volt neki. A napok, furcsa mód, mérhetetlenül rövidebbek lettek (vagy hosszabbak — ki tudná megmondani?), sekélyek, de ugyanakkor feneketlenek, mint a lyukas zseb. Az álmosan leereszkedett szemhéjak mögül könnyebbé vált a várakozás a kívánság pedig ritkábbá és elhalaszthatóbb! Valahogy minden elérhetetlenné vált. A kis előszoba például már egy másik világ volt. A folyosó — az ismeretlenség előcsarnoka. A konyha pedig — odáig messzi és fárasztó az útja még a gondolatnak is!

Egyszer, ahogy így szundikált, úgy tetszett Antunnak, hogy valaki motoz a kapunál. Mintha papír susogott volna. A következő reggelen Anna egy összehajtott papírlapot hozott néki. Címzés nem volt rajta. Az ajtónál találta. Antun lassan széthajtotta. Egy gyászjelentés volt. „Fájdalomtól megtört szívvel jelentjük rokonainknak, barátainknak és ismerőseinknek, hogy felejthetetlen halottunk Tomo Lomovics... stb., stb.” Hm! Ki lehet ez? És mi a csodának küldték neki ezt a gyászjelentést? Lomovics! Antun nem tudott rá visszaemlékezni. Egész nap eltöprengett az ismeretlen emberről szóló gyászjelentésen. Pedig lehet, hogy csak tévedésből csúsztták ajtaja alá, vagy éppen a csintalan szomszéd gyerek műve. A gondolatfolyam egy-ideig ebbe az irányba sodródott, de aztán megfáradtan, észrevétlenül félre-útra terelődött, csatangolt kedvére a végtelen, sóványtelen tereken, madárként felröppent és megpihent ringó ágakon, majd elbűjt, elveszett, mint patakocska a fűben. Szünet. És ekkor, szinte magától, minden ok nélkül, ismét előbukkant a kérdés. Hm, Lomovics? Szászor is elismételte magában, végül már úgy érezte, egészen közel férközött szívéhez és oly ismerős! Ó, hogyne, ismeri, nagyon jól ismeri ezt a nevet! Csak éppen az nem jut eszébe, hogy ki volt. Avagy pontosabban, képtelen arra az erőfeszítésre, melyre szüksége volna ahhoz, hogy valóban eszébe jusson. És a gondolat megint elfárad, elszunnyad, begubózik. Aztán megint fészkelődni kezd, mint a tetszhalott bogár, és felbukkan a kérdés, tompán, csökönyösen:

— Tomo Lomovics? Hm!

És így két napig. Azután pedig, valahogy hirtelen, átmenet nélkül, eltűnt Lomovics a semmibe, mintha soha nem is létezett volna.

Mindjobban elmerült ebben a félálomban. Abban a mérhetetlen, időtlen szendergésben, melynek mintha nem volna sem eleje, sem vége. Fáradtan felveti szemét és az ágy végében ott látja Annát: egy pohár meleg teát hozott és szölongatja. Nem tudja, mikor jött be a szobába, és azt sem, hogy éppen most szólította-e csak meg, vagy már régen itt van mellette és talán harmadszor-negyedszer szól. Egy korty tea, majd ismét vissza az álomba. Mintha megint szólna valaki. A pillák nehezen nyílnak szét. — Anna van itt gyapjú sapkájában és kabátban, indulásra készen. Nem tudja, hogy ez most azután a pohár tea után van-e, vagy az tegnap volt, ez meg ma. Szeme becsukódik.

Most meg zúg a füle, messziről jön a zúgás, ki tudja honnan, azazhogy, nem is egészen zúgás, hanem valami halk, halk, távoli, kellemes zsongás: egyenletes, ezüstös, törékeny, és tart, tart... Vékonyodik, halkul, most még hallod — most már nem, megbújt valahol, de függetlenül tőled, függetlenül attól, hogy érzed-e vagy sem, tart, tart... A lemállott vakolat helye a szemközti falon már régen nem létezik. Egyáltalában szemmel látható, megismerhető nincs többé. Csak egy hang, állandó, szakadatlan hang, végtelen ezüstsál, csökönyös mintha valami mennyei csengőgombja fennakadt volna. Nincs most már sem nappal, sem éjszaka, csak valami ismeretlen opálos, ködös fény, amely a csukott szemhéjakon is átszüremlik.

Két-három nap, anélkül, hogy tudná, mi történik körülötte, mintha átugrotta volna őket. Íratlan fehér papírlapok. És akkor, egyszerre, egy arcot lát maga fölött, két nagy szemmel, mint két napóra. Egészen közel van, túlságosan közel, annyira közel, ahogy valóságban már nem is lehet. Az arc belehajol, szinte belefúródik a szemébe, mire ez kitágul, hogy befogadhassa a képet. Széles, vörös arc, nehezen lélegzik, kóchaj, ritkás. Ismeri őt is, ó hogyne ismerné!... Nem emlékszik éppen rá, de jól ismeri!... Kissé odébb, tisztelen, a hasán összekulcsolt kézzel, Anna. Antun lassan eszmélkedik, mindjobban magához tér. Az orvos elteszi a fecskendő meg a tűt — fehér golyosba takarja —, és mond valamit. Már a hangját is hallja, bár nem érti a szavakat.

Antun jobban érzi magát. Egész délután öntudatánál van. Világosan hallotta, ahogy becsukódott az ajtó és csattant a retesz, amikor Anna elment. Eljövök holnap is — mondta —, mindjárt a hajnali mise után. Eszerint holnap vasárnap. Ma tehát szombat. Egyedül van. De mintha erősebb volna. A túlóldalon megint megpillantotta azt a csupasz falrészletet, mintha valami hosszú utazásról tért volna vissza. És amíg így fekszik, a gondolatfolyam pedig lassan megindul benne, a hamu alatt felparázslík a nyugalanságnak egy kicsiny szikrája, mint amikor valamilyen testi szükségletünk jelentkezik, de még halványan, bizonytalanul, vagy amikor a kötelességmulasztás sejtelmé kóroz bennünket. És ez a nyugalanság egyre nő, nem engedni nyugodtan feküdni, hajtja, noszogatja, hogy cselekedjen. Két három kísérlet után, felkel. Szédül, fehér köd borul az agyára és a szemére. Megfogózik az ágyban, a szék támlájában, majd a mosdóban: támaszt keres szerte a szobában... Valamit tennie kell, tudja, valami végsőt, ami nyugalmat hoz és megkönnyebbülést. Eljut a szekrényig, megmarkolja a fogantyúját — eh, nem az! Valami eltaszítja ettől a szekrénytől, valami zavaros érzés. Nem is nyitja ki: az ajtón túl ott meredezik, mint gyilkos a függöny mögött, fekete öltönye a fehér inggel, szépen felakasztva a vállán — ezt még a megboldogult készítette így ki... Téblából szerte, majd megáll. Mintha eszébe jutott volna; mintha az a nyugalanság megpihent volna, akár a labda, mely némi habozás után végül mégis csak a lyukba gurul és megállapodik benne. Lassan, óvatosan, elindul a konyha felé. Hosszú ingében végig csoszog a homályos folyosón, két tenyér kúszik a síma falon. Időnként ködfelhők gomolyognak szeme előtt, mint az előbb, az utazás végcélja pedig igen-igen távolinak és nehe-

zen elérhetőnek tetszik neki. Valami mégis tartja és kergeti, lelket önt a lelkébe. A konyhában matat, piszmog; föl-fölszisszen és halkán nyög. Elindul visszafelé. Egy bádoglavórt visz, meg egy kancsó vizet. Ohó, most már a szobában van, biztos révben! Vizet melegít a gyorsforralón. Ül a karosszékben, feje minduntalan lekökadna, ha nem tartaná erős akarattal egyenesen. Megvárja, amíg a kancsóból fel nem emelkedik az első könnyű párafelhő, aztán beleönti a vizet a mosdótálba, erőlködve lehajol és mossa a lábát, szertartásosan, a lélek alázatával. Amikor mélyebbre hajol, fejébe tolul a vér, elszédíti és tompán dobol a fülében.

Befejezte. Lefekszik. Rendbehozta magát, most megnyugodva vár. Lenn az utcán felzakatol a fűrészgép — az idén megkészt a tüzelő, siet a szomszéd összevágatni és behordani. A körfűrész éles sikoltása úgy hasít bele szabályos időközökben az utca egyenletes zsongásába, mint a delfin ezüstös uszonya a tenger habjába. Elmúlt aztán ez is, elcsendesedett minden. Az ablak előtt az est kiteregette sötét vásznait, mind sötétebbek ereszkednek le, és süllyednek, mint a háló a tengerben. Alkonyat leng a szobában.

Holnap pedig eljön Anna.

Borbély János fordítása

Georges Rouault: Sebesült bohóc (olaj)